

Skaget på Tautra — ugjødset beitemark med lang kontinuitet

Sjelden og truet naturtype

BEITEMARKER med lang kontinuitet og som ikke er blitt gjødset, utgjør sjeldne og truede naturtyper både i Norge og Nord-Europa forøvrig.

Skaget er sørenden av øya Tautra i Trondheimsfjorden (Frosta kommune, Nord-Trøndelag). Her finnes beitemarker som ble nyttet på tradisjonelt vis inntil midten av 1950-årene. Etter den tid har einer (*Juniperus communis*) ekspandert til å dekke mesteparten av arealet.

I begynnelsen av 1970-årene ble sitkagran (*Picea sitchensis*) plantet over hele beitemarksarealet. Einer og sitkagran førte til en drastisk reduksjon av gras- og urterik engvegetasjon. Innlaget av kjøtttype (*Rosa dumalis*) var etter hvert blitt betydelig.

Rapporten beskriver et forsøk utført i 1989-92. Det tok sikte på å komme frem til en metode for å gjenetablere eng der einerkratt og sitkagran hadde undertrykt engvegetasjonen.

Skaget er vernet som naturreservat, mest med tanke på ornitologiske verdier. Området har også store landskapsmessige, kulturhistoriske og botaniske verdier, bl.a. rike forekomster av norsk timian (*Thymus praecox* ssp. *arcticus*) og den regionalt sjeldne enghavre (*Avenula pratensis*).

Tautra har et gunstig lokalklima, med bl.a. en lengre vegetasjonsperiode enn andre lavlandsområder rundt Trondheimsfjorden. Jordsmonnet er tynt, og de øvre lagene består av en blanding av organisk materiale og mineralmateriale som er karakteristisk for områder som har vært beitet i lang tid.

Sørspissen av Skaget, dekket av tette einerkratt og 3-4 m høy sitkagran. Det tidligere engområdet er skarpt avgrenset mot granskogen ovenfor. Foto: OTTO FRENGEN

Gjenskaping av engvegetasjonen

Et forsøk med å gjenskape Skagets engvegetasjon, der tette einerkratt rådde, ble innledet i 1988-89.

MESTEPARTEN av sitkagranene ble fjernet. I einerkrattene ble det ryddet åtte prøvefelt à 16 m²; disse ble gjerdet inn. Fire felt ble lagt i tette, gamle einerkratt, fire i yngre, åpne kratt der det fremdeles fantes godt med engplanter. I feltene ble det lagt ut 50 faste analyseruter à 50 x 50 cm som ble analysert med frekvensmetodikk (25 småruter i hver analyserute) vår og sensommer 1989 og sensommer 1990, 1991 og 1992.

Vegetasjonsutvikling i detalj

Gjennom analysene kunne en følge vegetasjonsutviklingen i detalj, for å kontrollere om utviklingen gikk i

ønsket retning, dvs. mot engvegetasjon tilsvarende den som finnes i yngre og åpnere einerkratt i området. Halvparten av rutene ble manipulert ved at strø, bunnsjikt og/eller feltsjikt ble fjernet i den hensikt å undersøke om sjikt-fjerning ga en raskere utvikling av engvegetasjon i de ryddede områdene. Det er i andre undersøkelser vist at bl.a. tette og tykke mosematter kan hindre spiring av mange arter. Akkumulering av barnålstrø kan også tenkes å gjøre etablering av engarter vanskelig.

På næringsfattig mark

Etter analysering i august hvert år i 1989-92 ble vegetasjonen i prøvefeltene slått med lå (ikke i 1991), og høyet ble fraktet ut av reservatet. Hensikten med slått var å simulere virkningen av svakt beite og å tappe systemet for

(Forts. neste side)

FAKTA

Gjenskaping...

(Forts. fra side 1)

næring. En lang rekke undersøkelser har vist at artsrike enger helst utvikles på næringsfattig mark. Når beite avtar og beitemarker gror igjen, akkumulerer næring i systemet og gir vekstmuligheter for mer næringkrevende og konkurransesterke arter, som i sin tur presser ut engartene. Ved restaureringsforsøk er det derfor viktig å føre næring bort fra systemet.

I tilsiktet retning

Fra 1989 til 1992 gikk utviklingen av eng i tilsiktet retning. Ønskede arter økte i rutene, og vegetasjonen i opprinnelige gammelkrattruter og opprinnelige ungkrattruter ble mer og mer lik hverandre.

Sjiktmanipuleringen hadde en viss virkning, men var ikke nødvendig for å få utviklet eng med ønsket artssammensetning. Etter en økning umiddelbart etter rydding er krattarter gått tilbake, med unntak av bringebær (*Rubus ideus*) som krever særskilte tiltak, sammen med kjøtttype (*Rosa dumalis*).

Oppfølging av forsøket

I 1993/94 ble et større og mer sammenhengende område på Skagets østside delvis ryddet for einer for å øke engarealet og for å gjøre området mer attraktivt både for besøkende og beitedyr. Her ble det lagt ut 46 fastruter à 1 m² som skal følges med frekvensmetodikk (25 småruter) i perioden 1994-98. Området vil bli utsatt for lett beite av sau, hest og storfe i perioden. Materialet ser ut til å spenne over mesteparten av den variasjonen som finnes i vegetasjonen i området (gammelkratt, ungkratt, eng), og å danne et godt utgangspunkt for oppfølging av utviklingen.

Sårbar timian

Norsk timian forekommer rundt Trondheimsfjorden, på Fosenkysten og på noen øyer i Helgeland og Sunnfjord. Arten er sårbar etter som den er bundet til lysåpne habitater. Disse vil gro igjen når beite opphører.

Stoffet er hentet fra

NINA Fagrapport 002

Eli Fremstad:

«Skjøtsel av beitemark på Tautra, Nord-Trøndelag».

Videre skjøtseltiltak på Skaget: Ytterligere rydding av einerkratt

Tørr, beitet eng med relativt ungt, åpent kratt av einer; et godt utgangspunkt for å skape større engarealer.

ENGOMRÅDER med den ønskede artsammensetningen finnes spredt innen naturreservatet på Skaget; likevel må man forvente at det vil ta tiår før naturreservatet blir et sammenhengende gammelengområde. Videre skjøtseltiltak på Skaget bør bestå i ytterligere rydding av einerkratt.

Nordlig del ryddes for einer

Den nordlige delen, rundt naustet og nordover, bør ryddes for einer. Einerkrattene varierer en del i tetthet, men er tilstrekkelig tette til å holde beitedyr ute. Den nordligste delen bør derfor ryddes gradvis i løpet av for eksempel en treårsperiode, for einer, kjøtttype, rogn og sitkagran.

Et område langt sør på østsiden av Skaget bør ryddes. Nesten uansett hvor på Skaget en fjerner einer, vil det være forholdsvis kort avstand mellom blottlagte arealer og arealer som ønskede arter kan spres fra.

Høyest einer fjernes

En bør særlig ta ut de høyeste einerne som danner tette, omfangsrike bestander.

Erfaringene fra 1994 tyder på at det er bedre å skape noen større, åpne områder der skyggeeffekten av kringstående einerbusker er moderat og konsentrert til kanten av åpningene, enn å lage mange små, åpne områder der en forholdsvis stor del av arealet blir liggende i skygge av einerne under deler av dagen. Dette er også den beste fremgangsmåten for foryngelse av selve einerbestandene.

Noe sterkere beitetrykk, fortrinnsvis av sau, kan anbefales. Den beste skjøtselen ville være om einerkrattene på Skaget ble gjerdet inn og sau satt inn der i deler av beitesesongen, uten å ha muligheter til å forlate området. Moderat beite i hele vegetasjonsperioden, men sterkest i andre halvdel av sommeren, er trolig gunstigst. Svakt vinterbeite kan være verdt å prøve ut.

Beite holder høyt gras i sjakk

For å holde høye grasarter og andre uønskede arter i sjakk, er det en fordel om ungdyr av storfe beiter i området for kortere tid, fortrinnsvis i tørre perioder for å minske tråkkpåvirkningen. Det samme gjelder hest. Bruk av både sau og storfe/hest vil kunne gi en gunstig balanse mellom gras og urter.

Feltsjiktet i de ryddede feltene bør følges opp med slått i juli/august. Slått bør utføres i en femårsperiode i de ryddede områdene inntil feltsjiktet er stabilisert, og bør iallfall utføres dersom beitetrykket ikke blir sterkere enn det har vært i de siste årene. Slåtten konsentreres om områder der høye grasarter er særlig dominerende. Biomassen må fjernes.

Bringebær og kjøtttype som skyter opp utenfor områdene som slås, bør fjernes manuelt. Lokalt, der mose har tatt overhånd og feltsjiktet er dårlig utviklet, kan mosene fjernes på små (1-2 m²) arealer. Når mose fjernes, bør en prøve å ikke samtidig fjerne engarter som måtte finnes spredt i moseteppet.